

Sed illud ante lectores monitos velim, quædam opera A inter genuina esse reponenda, de quibus nonnulli dubitant an veri sint fetus Isidori, vel quia contraria opinio longe est probabilior, vel quia in editione regia Matritensi ea pro legitimis recepta sunt, cujus auctoritati plurimum tribuendum esse nemo iverit inficias. Simili ratione nonnulla alia opera inter appendices a nobis reponentur, quæ spuria et supposititia esse plerique viri critici contendunt, vel quia eorum qui contra sentiunt, aliqua ratio habenda est, vel quia jam ejusmodi opera in aliis Isidori editionibus inserta sunt, vel denique quia alibi non reperiuntur cum Isidori tantum nomen præferant.

3. De annotationibus in Isidorum id habeo quod advertam. Grialianæ editionis notas perpetuo textui Isidoriano subjiciam : meas itidem adjungam, quas B etiam in eis operibus quæ a Grialio ignorata aut præterita fuerunt, desiderari non patiar. Aliorum notationes post singulorum operum finem plerumque exhibebo. Id enim et ab aliis factum video, et placere multis debet, qui antiquorum scriptorum, qui illustrantur, contextum crebris et longioribus subjectis observationibus veluti obrutum videre non amant.

4. Hæc eadem ratio me impellit, ut varias lectiones quæ etiamsi multæ rejiciantur, multæ nihilominus remanere debent, seorsum 440 : est absoluta quævis opera exprimam, nonnullis exceptis, quæ pro faciliiori textus explicatione in notis ipsis exponuntur. In describendis autem variis lectionibus uti curandum est, ne earum copia fastidium lectori pariat, si omnino inutiles varietates scri, turæ, aut aperte mendosæ, ubi nulla cogit necessitas, congerantur, ita etiam præ oculis habendum est sapientissimum monitum Joannis Baptistæ Perezii in præfat. ad tom. I Collationum, de qua cap. 91, num. 50. *Illud mirari nemo debet, quod non modo loca melius in Mss. habentia describerimus, sed ea etiam quæ plane in his depravata esse videbamur. Quis enim neget, multis locis mendosos esse Mss., et veram lectionem ex nullis inter se collatis eruendam? Nos tamen in eo summam fidem adhibere maluimus, et in partem peccare tutiorem : quod usu edocti, speremus non defuturos, qui vlt in depravata scriptura plerumque vestigia alicujus veræ lectionis perverstigando reperiant. Ita tere critici alii.*

5. In hoc rerum ordine et in rebus i sis explicandis gratum ple. i que viris doctis face. e magis sanè opto, quam spero : nam ut omnes hæc mea qualiacunque probent, ne optatum quidem est. Quamvis enim non semper verum sit illud, *quot capita, tot sententiæ*, tamen nemo sanus optet, quod fieri non posse videt, ut tot capitum una eademque sit sententia.

## APPENDIX PRIMA.

### DE SANCTO ISIDORO EPISCOPO HISPALENSI BOLLANDIANORUM COMMENTARIUS PRÆVIUS.

441 § I. — *Cultus sacer. Vita hic danda. An auctor C Lucas Tudensis?*

1. Tres illustres Hispaniarum urbes magnifica et gloriosa sanctissimi doctoris Isidori ostentatione lætantur. Prima est *Carthagena*, olim *Carthago nova*, in regno Murciae ad sinum maris Mediterranei Virgitanum, portu tuto et capacissimo ac sede episcopali exornata, quæ sancto Isidoro, eju. que fratribus sanctis Leandro et Fulgentio episcopis, ac sorori sanctæ Florentinæ patria fuit. Altera est *Hispalis*, urbs Hispaniæ Bæticæ amplissima ac celeberrimum emporium; in qua post fratrem Leandrum creatus sedis illius metropolitanæ episcopus, ibidem ad mortem usque in sanctissima illius directione vixit, et hoc 4 Aprilis ad cæleste gaudium migravit. Tertia est *Legio*, quæ antiquo regno Legionensi, versus Oceanum Cantabricum sito, nomen dedit, antiquorum ibidem regum una et episcoporum sedes; ad quam sacrum sancti Isidori corpus ex urbe Hispalensi, sub Ferdinando primo rege Legionis et Castellæ, fuit translatum. Dux posteriores urbes, Hispalensis et Legionensis, earumque dioceses, solemnem veneratione ut suum patronum colunt sanctum Isidorum; cujus festum reliquæ Hispaniarum Ecclesiæ sub ritu duplici, ut Ecclesiæ doctoris, celebrant; ejusque officium, uti olim recitari solebat, reperitur passim in antiquis omnibus Hispanicis Breviariis et Missalibus, ex quibus cum novemdecim enumerasset Tamatus Salazar in Martyrologio Hispanico, addit et alia plura itidem continere. Est itidem Breviarium Romanum, Pauli III pontificis auctoritate, a Francisco Quignonio titulo sanctæ Crucis in Jerusalem cardinale confectum anno 1535, et sæpius deinde recusum; in quo hujus sancti Isidori Officium præscribitur, cum lectione de ejus vita et obitu recitanda. Memoria inscripta est, ad hunc eundem diem 4 Aprilis, in Martyrologio Usuardi his verbis: *Apud Hispalim, depositio sancti Isidori antistitis; additurque in nonnullis Mss. atque 442 doctoris; in aliis Mss., fide et doctrina præcipui; item in aliis Mss., vita et doctrina illustris viri.* Sequuntur passim recentiores, et cum iis Tabulæ Martyrologii Romani, hac phrasi: *Hispali in Hispania sancti Isidori episcopi, sanctitate et doctrina conspicui, qui zelo catholice fidei et observantia ecclesiasticæ disciplinæ Hispanias illustravit.*

2. Vitam ejus et historiam Translationis, olim conscriptam et hactenus ineditam, damus ex Codice

Num. 4. In Isidorianis, cap. 13, num. 4, pollicitus fuit Vitam sancti Isidori a Bollandianis editam eorum, hoc est, Godefridi Henschenii prævio commentario in appendicibus collocare. Sto promissis, neque opportunas notationes, ubi opus erit, desiderari patiar. Nam et id V. C. Zaccaria se præstiturum in suo consec. u Editionis Isidorianæ promiserat; et præstitisset, opinor, si manus operi a movisset. Lectiones sancti Isidori ex Breviario Quignoniano, quæ

hoc num. indicantur, descriptæ fuerunt in Isidorianis, cap. 15, cujus titulus: *Lectiones in festo sancti Isidori ex Breviariis antiquis; hymni; memoria in aliis libris liturgicis.* Recte asserunt Bollandiani Breviarium Quignonianum anno 1535 confectum; eo enim anno primum prodit, ut ostendi in dissertatione, quam *Fata Breviarii Quignoniani* inscripsi, et Hymnodicæ Hispaniæ subjunxi, ubi plures ejusdem Breviarii Editiones recent. ui.

ms. sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, numero 29 signato extractam, quam in e anno 1565 curiosissime descripserunt Joannes Lopez de Leon, et Franciscus de Mendoza; quod apographum est penes amplissimum dominum Nicolaum Antonium, equitem ordinis sancti Jacobi, et catholicæ majestatis in curia Romana a negotiis; quem et nos Romæ novimus, ejus singularem humanitatem et omnimodam doctrinam experti. In litteris, 16 Aprilis anni 1671 Romæ datis, ista ad nos scribit: « Post longam moram libero fidem meam, mittendo ad vos, sanctorum illustris vindices, archiepiscopi Ecclesiæ nostræ Hispanensis inelyti sancti Isidori Vitam; atque item libellum ab hac diversum, forteque alterius auctoris, de Translatione ejus venerabilis corporis, ab Hispali mea ad Legionensem urbem, cum leviusculis scholiis seu annotationibus; quæ potius ad exemplaris quædam *σφάλματα* quoquo modo sananda, quam ad operis quidquam accurate circa hos libros elaborandi propositum dirigitur. Luculentiores notas dare possem, si copia mihi fuisset temporis. Sed nos ab omnibus studiis melioribus transversos in Urbe agit cura regionum negotiorum, viribus meis major, ac dies totos præcipuo jure sibi exposcens, adeo ut ad urgendam Editionem Bibliothecæ scriptorum Hispaniæ, quæ jam prope metam anhelat, iustum spatium vix inveniens, ægre puterim hoc brevè nostræ erga vos observantiæ officium expedire. Vos locupletabit, ac dignam tanto doctore operam navabit. Hæc paulò antequam Bibliotheca præcæta, quàm nunc manibus terimus et judiciis approbamus; veniret in lucem; hæc, inquam; in sua epistola dictus Nicolaus Antonius, in qua quæ sananda indicat *σφάλματα* sunt aut ex proprio Hispanismo, aut ex contractione vocum a librariis non intellecta, aut a verbulo subinde omisso, quæ nos more solito correctimus, obsequentes voluntati eruditissimi viri. Notas, quas margini ascripserat, et luculentiores esse optabat, sub ipsius nomine colligimus et interponimus Vitæ; more nostrò in capita et numeros distinctæ, et marginali sythopsi illustratæ, quam alia subnotanda sequuntur.

3. Circa hujus Vitæ et Translationis auctores mox memoratus Nicolaus Antonius: « Vita hæc aut illius compendium (de quo nil certum, aut comperit habere) vulgari sermone excusum olim fuisse dicitur. Laudat siquidem Antonius [*Leg. Ambrosius Morales*, lib. xii *Historiæ Hispaniæ*, cap. 21, 443] sancti Isidori Vitam Hispano sermone Salmantica editam, itemque ab hac diversam de Translatione sancti ejus corporis et miraculis tunc a Deo in honorem ejus gestæ historiam; cujus quidem, utpote a Luca Tudensi scriptæ; magnam esse ait auctoritatem. At tamen in Vita plura ei displicent, quorum auctorem esse negat Lucam prælaudatum. Nec nos veri quid habemus de auctore; nam in codice Toletano isto, unde Vitam exscripsimus, nullus ejusdem Vitæ laudatur scriptor, et Lucæ diaconi nomen (qui Lucas Tudensis esse) ad Chronicon illius, quod Vitæ subiicitur, referendum est. Nihilominus tamen Lucæ Tudensis esse tam Vitam quam Translationis historiam creditit Alphonsus Morgadus; lib. 1 *Historiæ urb. Hispanensis*, cap. 5, et lib. iv, cap. 4, qui lib. v, cap. 14, iterum appellat *Divinum librum*. At Franciscus de Padilla, in *Historia Ecclesiastica*, centuria 7, cap. 22, Lucam Tudensem agnovit tantum auctorem ejus libri qui Translationem et miracula tunc temporis patraia describit, uti et Ægidius Gon-

zales de Avila, in *Theatro Hispanensis Ecclesiæ*, ubi de sancto Isidoro ejus archiepiscopo agit. Hispani libri auctor, cujus Morales meminit, aut anonymus est, aut, quod magis credo, Joannes de Roblès (librum enim nusquam vidimus) Canonicus collegiatis ecclesiæ sancti Isidori in bis Legionensis, quin scimus de Translatione et miraculis ejusdem sancti doctoris opusculum edidisse, quod et fecisse Lucam Tudensem episcopum, idem Ægidius de Avila eodem loco refert. Librum hunc sic inscriptum: *Historia de los milagros de santo Isidro archobispo de Sevilla*, prodidisse anno 1525, alicubi legitimus. Certe in hoc nostro opusculo, quod Vitam sancti Isidori nuncupamus, omnia illa habentur, quæ minus probabilia esse existimavit Morales, cæterisque verosimilibus fidei derogare, in locis suis monerimus. At si queratur a me quid sentiam de Vitæ hujus scriptore, an Lucas Tudensis, an alius multis ad denegandam Lucæ hanc prolem inducimur. Stylus non omnino similis est in Vita ista et in *Lucæ Chronico*, a quo scriptis. Decurrit Lucas historicè magis et expedite, cum apud Vitæ auctorem impeditior ex affectatione procedat oratio. Præterea non idem utriusque judicium aut sententia de rebus est. Lucæ Hispaniæ nomen ex ridiculo quodam etymo derivat in *Chronico* præfatione, Vitæ scriptor ab Hispali urbe navit deductum. Credit Lucas matrem Isidori in eadem præfatione Theodoram, Vitæ auctor appellat Turturam. De morte Leovigildi regis durius loquitur hic auctor quam Tudensis. Accedunt alia, a curiose legentibus utrumque scriptum facile observanda. Verum quidem est in utroque opere, scilicet Vitæ et *Chronico* similia haberi quædam; sed ea ex altero in alterum transcribi potuerunt; licet ejusdem auctoris non sit uterque liber. « Hactenus editissime, sub scilicet more, Nicolaus Antofius; qui tunc, quantum regia permittebat negotia, totus intentus præmemorata scriptorum Hispanicorum Bibliothecæ exornandæ satis meretur, ut ejus judicio, tanquam viri in talibus expertissimi, velimus acquiescere. Si tamen aliqui contendere Vitam hanc et Historiam Translationis scriptam fuisse a Luca, cum junior ætate esset, et Canonicus regularis atque adhuc diaconus in cœnobio Legionensi sancti Isidori, *Chronicon* vero mundi aliaque composita esse 444 ab eodem jam seniore, et episcopo Tudensi; atque maturiori judicio limata, non abhorreamus ab illorum conjectura. Certe (ut in notis suo loco dicemus) a nonnullis minus probati, censet Marianus vir æris ingenii, ut a Luca Tudensi scripta; esse in suo vigore retinentia. Ordinatus est autem Lucas in episcopum Tudensem æra 1277, sive anno Christi 1239, post obitum sancti Isidori anno 605; mortuus æra 1288; sive anno Christi 1250, ut ea late deducit Prudentius Sandoval, et ipse episcopus Tudensis, in *Antiquitatibus Ecclesiæ suæ*, fol. 148 et sequentibus. Alia, quæ in Vita displicent, sunt quæ de Mahometi adventu in Hispaniam in ea et in *Chronico* Tudenis referuntur, quæque, ut ibidem monemus, expungenda censuimus. In aliis laudati Nicolai Antonii, aut nostræ notationes subjunguntur.

§ II. *Cœvorum scripta de morte et translatione; annus, et locus mortis, ordo sancti monastici.*

4. Quam fuerit sancto Braulio in episcopo Casaragustano familiaris Isidorus, ostensum est 18 Martii, in historica de illius acti. sy. ops, idemque probat auctor Vitæ; præsertim cap. 7 referens missas vicis

valio annum emortualem Lucæ 1250 designant.

4. Monumenta vetera, quæ hoc loco Bollandianum indicant; omnia a nobis in Isidorianis jam prolata, illustrataque fuerunt. Hic numerus 4 et 5 unico numero in commentario comprehensi fuerant; sed in addendis et corrigendis narratio aliter instituta fuit, et in duos numeros ita divisa, ut a me exhibetur. Editio Veneta omnia perturbat ac confundit.

2. Bibliotheca nova Hispana, de qua Nic. Antonius sermonem injicit, prodit Romæ anno 1672.

3. De vita sancti Isidori Hispanice scripta egi in *Isidorianis*, cap. 15, num. 18. Toto eo capite ostendi Lucam Tudensem non videri neque Vitæ, neque Translationis corporis sancti Isidori auctorem. De hisse autem Lucam Tudensem anno 1219 ex Florentio dixi, *ibid.*, num. 21. Bollandianum cum Sando-

sin epistolas, in quarum titulis Braulium vocat A sancti Isidori discipulum. Hac eorum inter se dilectione, et ipsius Braulionis rogatu motus Redemptus II spalensis ecclesiae clericus, scripsit aliquid de transitu sancti Isidori; qui liber, seu potius epistola, exstat ante ipsius sancti opera, Parisiis impressa anno 1601, eandemque epistolam Vitæ auctor inseruit suo scripto, cap. 9 et 10, sed multum interpolatam, quare necesse habuimus tum ipsius epistolæ iudicium, in vita prætermissum, seorsim inter annotata subjungere, tum interpolatoris verba sejungere a textu, per hujusmodi signa ( ), tum denique lectionis diversitatem notare. Totam seorsim recedure, cum resciremus, satisne integra haberetur excusa, visum non est. Fiet id forsitan in supplemento operis, quando acceperimus sinceriores illius contextum ex vetusto Codice H spalensi ms. quem penes se esse indicavit Non Joannes Lucas Cortes, operum et silvarum regiarum præfectus, vir eruditionis multæ ac magis, idemque a libraria supellectile instructissimus, et in antiquis scriptis versandis experientie multumque vulgaris, apud quem sub hoc titulo reperitur epistola prædicta: *Incipit liber de transitu beatissimi Isidori Hispalensis episcopi, editus ad Braulionem Cesaraugustanum episcopum, a Redempto ejusdem Hispalensis Ecclesie clerico.* Conclusio auctoris tam in Mss. quam in Editionis hæc est: *finem suum consummavit in pace, sanctus scilicet Isidorus, pridie Calendarum (imo Nonarum) Aprilis (postquam 445 per a nos ferro quadragesima pontificalem curam irreprensibiliter a lministravit) æra 674, qui fuit Christi annus 636.* Porro cum sanctus Isidorus fratri suo Leandro successerit ad finem sæculi vi, uti ad hujus vitam die 13 Martii ostensum esse, sequitur annos sedis præcise numeratos solum fuisse xxxvii, quos cum annos fere xl dixit Redemptus, rotundo numero usum se ostendit.

5 Plures Hispanicarum rerum Scriptores, qui de sancto Isidoro egere enumerat Tamaius Salazar, quorum aliquos ad vitam illustrandam excussimus, imprimis Alphonsum Morgadum, Paulum Espinosam, et Rodericum Carum, in suis libris de historia et antiquitatibus Hispalensium, uti et Athanasium Loberam, de Legionensi historia, et Ægidium de Avila in Theatro Hispalensis et Legionensis Ecclesie. Sed hos legisse, utpote recentiores, non tanti facimus, quanti accepisse a prælaudato Joanne Luca Cortes genuina Acta Translationis corporis beati Isidori Spalensis episcopi, in antiquo plusquam quingentorum aut sexcentorum annorum Codice, litteris jam pene fugientibus inventa nobisque transmissa, quæ quoniam scripsit auctor, sicut ab his, qui interfuere reminisceretur audire, et sicut ab illis qui audire recolebat audivisse, suntque ab interpolationis fermento pura, ipsa damus in appendice, ponenda ad pag. 373 ante historiam translationis et miraculorum a Luca Tudensi, aut alio quocunque compositam, licet pro majori parte ab hoc eadem serventur verba, sed multis adjunctis distracta ab invicem et in fine potissimum variata. Distinctionem autem antiquam capitum retinentes, ipsa convertimus in numeros. Dabimus die 30 Aprilis Translationem similem sancti Audileti ex regno Granatensi in Aragoniam, ad monasterium Pinnatense, aucte re Hebre mo monacho Cluniacensi, utique Gallo, ex iis uno qui identidem Cluniaco submittebantur ad monasteria observationis Cluniacensis, isto xi sæculo erigi per Hispaniam cœpta, inspicienda, et ordinanda. Eumdem aut similem aliquem, e Cluniaco monachum hujus quoque Translationis auctorem esse, persuadet stylus admodum similis, et hoc imprimis, quod utrobi-

6. Quæ pro monachatu Benedicti no sancti Isidori, aut contra eum dici possunt, explicui in Isidorianis, cap. 19. Zaccaria de Isidori monachatu Benedictino se disputaturum in conspectu Editionis Isidorianæ (caput 41, num. 7) pollicitus fuerat, sed disputat o-

que anni numerentur ab Incarnatione Domini, more Hispanis scriptoribus eatenus ignoto, et quantum conjicimus, ab istis monachis Gallis primum in Hispanias inducto, nec ad acta publica absolute recepto, nisi diu post, anno scilicet 1383, quando Joannes I, Castellæ rex, terræ Hispanicæ usum abrozavit etiam in istis. Scripta est illa Translatio anno Christi 1084, nec multo citius scripta esse potuit hæc sancti Isidori, neque etiam notabiliter serius, quam annis xx aut xxx postquam ea acciderat.

6. De regula propria a sancto Isidoro monachis præscripta, infra agitur. « Ejus decreta non esse conformia regulæ sancti Benedicti, nec Benedictibus stringere » docet Benedictus Haftenus, lib. x *Disquisitionis monasticæ* tract. 6, disp. 3. Utrum autem sancti Benedicti regulam in aliquo ordinis Benedictini 446 monasterio professus aliquando fuerit sanctus Isidorus, disputent alii; nos quia nihil ejusmodi apud antiquos legimus, tacere de tali questione malumus. Antonius Ypez Benelictinus Hispanus, in Chronico generali ordinis sancti Benedicti, ad an. 599, cap. 1, ista de sanctorum Fulgentii et Isidori monachatu tradit: « Sunt qui sanctum Fulgentium ordinis sancti Benedicti monachum faciant, quibus tum fitem habebimus, cum antiquum gravemque auctorem nobis attulerint... Etiam sanctum Isidorum e syllabo ordinis expungo, cum vita, quam egit, et regula, quam monachis Hispalensis episcopus scripsit, aliam mihi sententiam injiciant. » Interim Constantinus Cajetanus, et Arnodus Wion, lib. ii Ligni viæ, pag. 144, eum ordinis Benedictini, ascribunt, sed hinc sub dubio, his verbis: « Sanctus Isidorus... ut aiunt, nostri ordinis Benedictini monachus... creatus est archiepiscopus anno Domini 603 præfuitque, ut auctor est sanctus Ildephonsus, de Viris illustribus, annis fere xl. Obiit anno 642, vel circiter, pridie Nonas Aprilis; cujus corpus requiescit Bononiæ in ecclesia RR. Patrum Coelestinorum. » Hæc ibi. Annos sedis supra aliter deduximus, et corpus ejus Hispali Legionem translatum fuisse, ibique hactenus summa cum veneratione asservari, certi sumus est.

7. Bononienses, nescio quo errore, sanctum Isidorum Hispalensem in sua urbe mortuum asserunt Antonius Casalis Coelestinus sancti Stephani de Bononia, late describit suam illam basilicam, ac novam Jerusalem appellat, atque a pag. 365 explicans vitam sancti Isidori, ex Chronico ms., pag. 370, sic ipsam alloquitur: « Similiter et corpus beatissimi Isidori, confessoris Christi et luculentissimi doctoris, in te requiescit; qui cum rediret a Roma, apud hanc urbem hospitatus, ac gravi molestia corporis est detentus, permittente Deo; ibique vitam finivit, et illic ab ortholoxis viris cum gaudio totius plebis sepultus est. » Hæc ibi, quæ verba de alio viro erudito, Isidoro dicto, possunt et debeat exponi, poteruntque accuratius discuti die 16 Septembris, quo festum ejus ob translationem corporis celebrari addit idem D abbas Casalis. Corrigendi autem sunt Leander Albertus, Donatus Pullienus, Cherubinus Ghardacius, Carolus Sigonius, Celsus Falconus, Antonius Masinus, alique, qui de sancto Isidoro Hispalensi ista intellexerunt. Constantinus abbas Cajetanus, in suo de sancto Isidoro tractatu, arbtratur « Bononienses, nominis forsitan hononymia deceptos, suum, Isidori, episcopi Siculi vice, Hispalensem notasse, credidisse, vocasse. » Certe non multum ablutum *Sevilla*, aliis etiam *Sivlia*, quæ Hispali est, et *Sciilia*. Sed de sancto Isidoro Siculo omnia æque obscura sunt, nec multum lucis confert Octavius Cajetanus, Constantini frater, qui, tomo de Vitæ sancto-

nem ne inchoaverat quidem.

7. Certi monumenta, ex quibus plane constat et Isidorum Hispali ad superos evolasse, et corpus ejus Legionem requiescere, attuli in Isidorianis, cap. 8, 9 et 28. Acta Translationis infra proferebantur.

rum Siculorum, pag. 225, nonnulla de dicto Isidoro congerit, potissimum ex Con tantii Felicis Calendario, ad diem 15 Januarii, uti tunc inter prætermissos diximus, indicantes alios, qui Felicium absque ulteriori examine secuti sunt.

**447** § 8. Quisquis est ille qui Bononiæ requiescit, omnino est ab Hispanensi diversus. Illic dum Benedictini scriptores ordini suo timidius cunctantiusque ascribunt, visum est Carmelitis in eum, velut in hæresitatem calcicam, injicere manus postquam Joannes Baptista de Lezana, ad annum 578, num. 4, patavit, ex ipsius sancti Isidori scriptis, solidum cruisse argumentum isti assertioni probantæ. Quærit is, lib. n de *Officiis ecclesiasticis* cap. 15, agens de monachis: « Unde ad monachos studium defluerit paupertatis? vel quis hujus conversationis existit auctor, cujus illi habitum imitantur? » et respondet: « Quantum pertinet ad auctoritatem veterum Scripturarum, hujus propositi principes Elias et discipulus ejus Elisæus fuerunt, sive alii prophætæ, qui habitabant in solitudine, urbibusque relictis, faciebant sibi casulas prope fluentem Jordanis. Hujus deinde propositi Evangelio Joannes auctor existit, qui eremum solus incolat, locusta tantum et agresti melle nutritus. Jam deinde progeniti sunt conversationis hujus nobilissimi principes Paulus, Antonius, Hilariion, Marcellinus, cæterique fratres. » Hæc scribit sanctus Isidorus; sed quomodo ex his verbis concluditur ipse sui esse ordinis Carmeliticus? Nos quidem sequelæ non vilemus: vident ii qui ipsa meretriciana luce clarius esse existimant quod ordo suus (qui sub initium sæculi XII, et reginae secundi prioris Brocardi regulam accepit a beato Alberto Hierosolymitano patriarcha, sicut ad hujus Vitam 8 Aprilis declarabitur) non noviter sub primo priore B. Ritholdo conditus fuerit; sed novam duntaxat formam accepit; ipse religionum omnium ordinum antiquissimus, imo fons ac principium cæterorum, non tantum ab apostolis apostolorumque discipulis, sed ab ipso Elia deductus, idque per immediatam nec ullo unquam tempore interruptam in Carmelo successionem. Quæ nulla solide veterum monumentorum auctoritati subnixæ, quandiu sic propugnantur, quasi ab-que summa ordinis sanctissimi injuria nequeant ad examen vocari, malumus nos ea audire, et ingenii nostri accusare tarditatem, quam ita sentientibus refragando, eorum linguas calamosque adversum nos excitare. Sit igitur secundum istos Carmelita sanctus Isidorus; sicuti secundum eosdem Carmelita fuerunt sanctus Paulus, sanctus Antonius, sanctus Basilius, sanctus Martinus, sanctus Hilarius, sanctus Patricius, et quotquot alii usquam sancti monachi Ecclesiam Dei suis virtutibus exornarunt, ante Benedictinæ regulæ propagationem.

**448** § III. *Testimonia excellentis doctrinæ; beneficia Hispanis collata.*

9. Præter supra relata et infra in Actis indicanda, hic pauca attingimus, quæ gloriam posthumam sancti Isidori plurimum adaugent. In his primus locum teneat auctoritas concilii Toletani VIII, habiti aera 601, id est anno 653, et post obitum sancti Isidori 17. In eo concilio fuerunt episcopi LX, abbates XII, vicarii episcoporum X, viri illustres officii palatini XVI, co-

8. Breviter de hac ipsa quæstione, an sanctus Isidorus Carmelita fuerit, egi in Isidorianis, cap. 19, in fin. Opus fortasse esset cum Pape-rochio et Henschenio controversiæ hujusmodi diutius immorari; sed quia necessarium non est, ab ea ulterius abstinere, simul etiam ut eorum fastidium, si possim, avertam, qui hæc depreciant, graviora necicio quæ in cœlum efferunt.

9. Isidori doctrinam a Romanis pontificibus, et in plurimis conciliis laudatam, cap. 31, demonstravi. An autem de eo inter quatuor Ecclesiæ Latinæ Patres annumerando aliquando actum fuerit, cap. 29

ram quibus cap. 3 actum est de incauto juramento, et post allegata testimonia sacre Scripture, sanctorumque Ambrosii, Augustini, et Gregorii Magni, adduntur varia ex sancti Isidori libris deprompta, cum hoc ejus elogio: « Nostri quoque sæculi doctor egregius, Ecclesiæ catholicæ novissimum decus, præcedentibus ætate postrenus, doctrinæ comparatione non inimus, et, quod majus est, in sæculorum sine doctissimus, atque cum reverentia nominandus Isidorus. » Simili modo Leo IV, pontifex maximus, eum aliis Ecclesiæ doctoribus annumerat apud Gratianum, dist. 20, de libellis: « Si illorum, ait, quorum meministi dicta Hieronymi, Augustini, Isidori, ac cæterorum similium sanctorum doctorum reperta fuerint, magnanimitè sunt retinenda, aut promulganda, vel ad apostolicam sedem referenda. » Hæc ibi. De eodem sancto Isidoro, cæteris Ecclesiæ doctoribus ascripto, aut ascribendo, ista tradit Joannes Mariana, lib. VI de *Rebus Hispaniæ*, cap. 7: « Sunt qui scribunt, Bonifacio VIII Romano pontifice delibente de iis qui doctorum Ecclesiæ nomine et numero essent colonestandi, fuisse qui Ambrosio Isidorum præferendum, aut quatuor certe alios quintum adficiendum iudicarent. Opinioni fitem tantum viri eruditio facit, facile in omni litterarum genere excellentis, et quoniam in eo numero duo Patres Italici generis sunt, nullus ex Occidente. »

10. Libri a sancto Isidoro conscripti nominantur et laudantur in Vita, n. 43, ex sancto Braulione episcopo Casaraugustano, et ab eo enumerati quidam alii postea cogniti, aut saltem sancto Isidoro ascripti, interseruntur. Præter hos unum opusculum, noviter in lucem erutum, Spicilegiorum tomo I, offerri Lucas d'Acherio, ex vetustissimo Codice monasterii sancti Remigii, idque sub hoc titulo: *De ordine creaturarum liber Braulio episcopo urbis Romæ, 449* *cujus quanquam haud meminerint scriptorum ecclesiasticorum nomenclatores, tam veteres quam neoerici, stylo nihilo secius Isidori ac mentem adeo in promptu mihi, inquit ille, claus est præ se ferre, ut germanum illius setum existimaverim ad dubium revocare posse neminem.* « Suspicitur autem in prologo ad lectorum, quod Casaraugustam, Romanarum olim coloniarum in Hispania præcipuam, appetiverint Hispani quadam prærogativa Romam vocitari, quemadmodum Constantinopolim imperatores Romam vocare, nisi dissimili ratione; ideoque elucidationis causa post Romæ adii, id est, Casaraugustæ. Equidem magni facimus iudicium viri, in veterum auctorum stylo discernendo exercitati; sed quanto plus huic tribuimus, tanto minus verosimilis videtur nobis esse illius conjectura; licet enim eos solum libros enumerare Braulio profiteatur, qui ad notitiam suam venerunt, quo intelligi datur alios quoque scripsisse; quomodo ad eum potuit non pervenisse hic, ipso proponente, per modum responsionis scriptus, a ipsumque sub hoc epilogò directus: « Ecce venerabilis Pater, de ordine creaturarum tibi proponenti, juxta ingenii mei modulum, compendioso sermone summam tui respondi, cujus munusculi mercedem orationibus tuis compensabo. Non quod exiguitatis meæ obsequium in obedientia tua veneratione et auctoritate confere possit digna, sed obedientiæ conatus, et ea quæ non valet assequi, implet omnia. Ecce in gazophylacio templi,

disparavi.

10. Advertendum est, in ms. Codice libri de Ordine creaturarum non repertum ab Acherio post Romæ hæc verba, id est, Casaraugustæ, sed ab ipso ex conjectura addita fuisse, ut indicaret sermonem e se de Braulione Casaraugustano amittite. Ille conroversia agit a nobis fuit cap. 23. In textu Bollandianorum correxi *temone tuæ auctoritatis*, pro *timore*, etc., et in margine *Bonifacio papæ V*, pro *Benedicto papæ V*; nam de Bonifacio est sermo in contextu, neque Benedictus V ad ea tempora pertinet.

pauperis videlicet seris exiguum munus multorum divitum auro copioso praefertur... hanc igitur et tu simili modo parvitas innox obedientiam placido pectoris tui portu non dedignare; et trans garrientium instabiles fluctus, temone tuae auctoritatis, presentis opusculi naviculam non te pigeat gubernare. » Hæc, et alia libelli auctor, tanquam Patri cum demississima professione obedientiae, præsertim aliter quam solet ad Braulionem amicum suum, sed nec in gradu quidem episcopali æqualem sibi. Quidni igitur, si vere ipsam credamus scriptum episcopo urbis Romæ, non Braulioni, sed Bonifacio, qui primam totius Christianitatis sedem ab anno 616 ad 625 occupavit ejus nominis quintus? Nota est veterum consuetudo, propria nomina per solam initialem litteram signandi: quæ dum integre scribere voluerunt posteri, sæpe tenebras offuderunt historiae. Idem hic a Rhemensi librario, solum B inventiente, et ex aliis Isidori operibus Braulioni directis suspicante, ipsum quoque hic denotari, factum credat Acherius; et via planiori sese expediet a salebris, nos propria conjectura nihil hic demimus, quibus non vacavit, totam illud opusculum attentius legere.

11. Porro quæ de æstimatione doctrinae jam diximus, aliæque ex Braulione et cæteris infra in Actis referenda, primum sunt fundamentum magnæ illius obligationis, qua sancto Isidoro obstrictam se agnoscit Hispania. Alterum est, quod illius favore urbes varias recuperatæ sint e manibus Saracenorum. De urbe Toletana a Christianis recepta, admonente et stimulante sancto Isidoro, scribit Marianus, lib. ix, cap. 46, et accuratius Athanasius 450 Lobera in Historia Legionensi, cap. xxiv, cujus sunt ista verba Latine tradita a Tamaio Salazar: « Cyprianus, episcopus Legionensis, erat tunc vir venerabilis, pius, prudens, et in omnibus bonis operibus instructus, qui maximo divum Isidorum prosequebatur amore. Cum ergo annorum sarcinam jam expellere desiderasset, ut Christo adhereret, eorum sanctissimi præsolus thoca provolutus, oratione diffusa, Isidorum supplicabatur, ut suis meritis a Domino ejus carnis solutionem impetraret. Nocte sequenti sanctus confessor Cyprianus apparet, suam deprecationem a Deo admissam significavit, in cuius rei signum die sequenti unum ex ejus famulis Toletum Legionem adventurum, qui referret quo pacto Alfonso rex urbem ab obsidione liberam relinquere constitueret; quod in grave religionis catholice damnum esset futurum, et ideo illi præcipiebat quod protinus, audito famuli nuntio, regi scribat haudquam obsidionem solvat, imò persistat, eo quod Dominus illi intra quindecim dies urbem tradere constitueret, in quo Isidoro ad regis latus strenue ditione. Quo dicto disparuit, et die altero nuntius adivenit, qui regis propositum patefecit. Hoc cognito, Cyprianus epistolam regi scripsit, et quicquid ab ore beati Isidori perceptorat propalavit; eamque cum ejus archidiacono Toletum misit. Ad castra archidiaconus advenit

A eo tempore quo jam castra movebantur; et tradita epistola, lectaque, castra sub-sistere jussit Alfonso, atque eo quem sanctus doctor designavit die Toletum est ingressus. »

12. Hæc Athanasius Lobera; cui adjungenda est victoria de Mauris Saracenis, ope sanctorum Jacobi et Isidori obtenta: quam Lucas Tudensis, in Chronico mundi, æra 1255, ita describit: « Alfonso rex Legionensis obsedit civitatem Emeritam, et cepit eam. Erat tunc temporis quidam barbarus insignis, nomine Abenensuth, qui expulsi Almophades ab Hispania, et factus est rex Barbarorum. Hic a suis vocabatur rex virtutis; et congregato exercitu Maurorum innumerabili, venit pugnaturus cum Adefonso rege Legionensi, qui erat Emeritæ cum paucis. Sed rex Adefonso, ut erat fortis et animosus, fecit exercitum suum de nocte contra Saracenos flumen Guadiana transire. Fixerant Saraceni tentoria juxta castrum Alhange, et vi terunt primo mane nostrorum acies paratas ad bellum, et ipsi ordinaverunt acies suas ad prælium properantes. Fuit Dominus cum rege Adefonso, et populo Christiano, et in congressione ipsius belli, tanta Saracenorum militia pro trata sunt, quod multa barbarorum oppida remanserunt vacua, omnibus habitatoribus eorum extinctis in ipso bello. Abenensuth autem rex barbarorum fugit graviter vulneratus. Siquidem in ipso bello visibiliter apparuit sanctus Jacobus, cum multitudine militum altorum, qui Saracenos in manu valida prosternebant. Beatus etiam confessor Isidorus quibusdam apparuit Zamora; antequam Emerita caperetur, et bellum fieret, et dixit eis se ad auxilium Adefonsi regis cum sanctorum exercitu properare, et quod sibi civitatem traderet civitatem, et de Saracenis campalem præberet triumphum. » Hæc Lucas Tudensis, quem describit Bainabes Morenus, lib. iv. *Historia Emeritensis*, cap. 11.

451 13. Præ reliquis autem præclara est ipsius urbis Hispalensis interceptio, per quam Mauri in Hispania fuerunt debellati. Habemus annuarius processum super virtutibus, sanctitate ac miraculis gloriosissimi, invictissimi et sanctissimi Ferdinandi III, Castellæ et Legionis regis, Romæ anno 1638 excusum, in quo, num. 8, et pag. 81, ex lectionibus, in officio dedicationis Ecclesiæ Hispalensis recitandis ista habentur: « Cum Ferdinandus, Castellæ et Legionis rex, qui ob virtutum præstantiam Sancti cognomen est adeptus, magnam Hebræorum partem in suam ditionem recepisset, Hispalim, ejus provinciæ principum urbem, magis ex Hispanica fere nobilitate contractis copiis obsedit; ad eam expeditionem per visionem a sancto Isidoro, ut fertur, incitatus. Quod scilicet sanctissimus præsul suam ecclesiam, tot sæculis jam ab infidelibus profanatum, Christo re-tituendam curaret. » Capta urbs est 23 Novembris anni 1248, et in divisione deinde agrorum Hispalensium sua quoque pars sancto Isidoro tributa traditur.

14. Edidimus ad diem 11 Februarii Vitam beati

14. De gloria posthuma sancti Isidori nonnulla exposita sunt in Isidorianis, c. 28.

15. Vitam sancti Ferdinandi Bollandiani ediderunt non solum inter alia acta sanctorum, sed etiam seorsum in-4°, Antuerpiæ 1684. Inde monumentum, quod ad sanctum Isidorum aliquatenus spectat, proferam ex not. ad cap. 18 Actor. prolitor., inscriptionem scilicet marmoris celeberrimæ turris Hispalensis (Giraldis vocant) insculptam in hæc verba: ÆTER-  
NITATI SACRUM. Magnæ matri Virgini Suscipiæ, Sanctis Pontificibus Isidoro, et Leandro, Ermenegildo Principi, pio, felici, illibatas castimoniam et virilis constantiam Virginibus, Justæ, et Rufinæ, Divis Tutelariibus, hanc turrim, Punice structuræ, molisque admirandæ, atque in pedes ccc., olim editæ, in angustiore faciem, opere accurato, et splendidiore, aucto insuper cædem operosissimo fastigio, auspiciis Ferdinandi Valesii, antistitis pietissimi, Hispalensis Ecclesiæ Patres ingenti sumptu instaurandam curarunt: cui,

D ob pietatis res egregie compositas, capite diminutus, atque sublati Romanæ Ecclesiæ perduellibus, victicis fidei colossum, ad universu cæli tempora captandæ tempestatis ergo versatidem, impendendum jussere: absoluto opere, anno instauratæ solus MDLXIX. Pio V. Pontifice Optimo Maximo. Philippo II. Augusto, Catholico, Pio, Felice, Victore, Patre patriæ, rerum Dominis.

14. Opera sancti Martini Legionensis Segovizæ anno 1782 seqq. edita fuerunt quatuor voluminibus in fol. juxta exemplar ex autographo transcriptum jussu eminentissimi domini mei cardinalis Lorenzana, in quorum primo volumine vita et res præclare gestæ sancti Martini describuntur et illustrantur, præsertim ex Luca Tudensi in opere de Miraculis sancti Isidori. Quædam attingi in Isidorianis, cap. 11. Sanctus Martinus obiit die 12 Januarii anni 1203, non anno 1221, ut Heuschenius astruit, neque die 11 Januarii, aut Februarii, ut alii asseruerunt.

Martini canonici regularis in urbe Legionensi, qui cum, ob exortam inter episcopum Legio-ensem et monasterium sancti Martialis simultatem, migrasset ad monasterium sancti Isidori, iidem canonicorum regularium, et istic soris inuisus esset; ad sancti Martialis ædem, ubi educatus fuerat, se recepit. « Vix pauculi abierant dies, cum canonicis quibusdam dicati suo nomini cœnobii apparuit sanctus Isidorus, itaque eos compellavit: Cur a vobis Dei servum Martinum expulistis? Revocate eum ad verum contubernium, neque ansam offensionis capite, sed gaudii sanctæque voluptatis occasionem, quod 452 cer-quare vobis inter vos virum liceat, qui semitam perfectionis insistat. » Reluctus ergo ad sancti Isidori monasterium, cum imploraret hujus patrocinium,

ut scientiam litterarum præsertim sacrarum obtineret: « spectabilis ante eum astitit sanctus Isidorus, librum manu tenens, et: Cape, inquit, Martine, librum et comede, simul scientiam sacrarum Scripturarum haustus Deo largiente. Negat Martinus sibi sibi esse cum librum comedere, jejunii lege obstricto. Secure comede, ait sanctus doctor, neque enim propterea jejunii præmio privaberis. Isidorus sum, hujus monasterii patronus, a Deo missus, ut hoc te beem munere. Cum ad hæc attonitus hæret, propius ad eum sanctus accedit; mentoque illius prehensio, ut librum digluti cogit; subitoque ex oculis ejus abscedit. » Scientiam consequitur Martinus, et inclarescit doctrinæ fama, ac tandem senio confectus, ex hac vita migrat anno 421.

## APPENDIX II.

VITA SANCTI ISIDORI,

*Auctore canonico regulari cœnobii Legionensis sancti Isidori, forte Luca, postea episcopo Tudensi. Ex ms. Codi. e Toletano a. v. cl. Nicolao Antonio submissa.*

(Vide hæc Vitam initio tomi LXXXII, et admonitionem nostram eidem tomo præfixam.)

## APPENDIX III.

HISTORIA TRANSLATIONIS CORPORIS SANCTI ISIDORI.

*Ex eodem ms. Toletano.*

### 492 PROLOGUS.

1. Quæ digne plures non valent investigare, sed nullus quidem invenire, sapientiæ secreta supernæ, in tanta profunditatis excellentia, dum ad sui desideria corda investigando dilatant, hoc quod investigant non inveniendæ mentis acie angustant. Miræ quippe ratio tradidit superni consilii, hoc quod de super non injuste disponitur ab ipsa sapientia immortalis, a nobis adhuc mortalibus jure ignorari; quia dispositio divina in suæ sublimitatis omnipotentia, quamvis nulla circumscribi valeat mentis prudentia; tamen quibus ex nihilo contulit esse, suæ cuncta subesse præsentat legibus justitiæ, dum supplicio reprobos humiliat, et sanctos gloria sublimat. Quorum quidem patrocinia catholicæ Ecclesiæ adsunt præclara, dum eorum meritis protecti fideles, etiam quas incalunt urbes frequentibus habent miraculis celebres. Ex quibus Legionensis civitas, a priscis temporibus Hispaniensium dilecta regibus, quia erat regali fide nobilis et famosa, præcipuum confessorum Isidorum gloriatur se venerari patronum; cujus doctrinæ radiis Ecclesia fulget universalis; qui sanctitatis, ac honestatis speculum, fama vivit et meritis per ipsum mundi spatium. Quæ cum sit sacerdotalis et regia, digna etiam est dignissimi confessoris Christi, Hispaniarum doctoris Isidori, cum regio apparatu, regia in aula, mirificum corpus

B excipere, venerari et quodam juris dono possidere. Quem Hispalis ipsa, cui vivens in corpore præfuit, in qua etiam 493. Paganorum superseidente sævitia, multis defunctus temporibus latuit, vel occultum tenere nequivit. Quo itaque ordine, quo tempore, quibus personis, hoc donum publicum, hoc patriæ præsidium in Legionensem sit translatum urbem a prædicta Hispali, quæ ejusdem viri apostolici doctrina existerat felix et gloriosa, Hispaniensiumque prima sedes fulgebat metropolitana, a qua nomen traxit Hispania, ab Hispano rege urbs populata, stylo tradere fidei nos invitat tantæ veneratio confessoris.

### CAPUT I.

*Maxima Hispaniæ pars a Saracenis occupata: præcipua paulatim recuperata.*

2. Regente S. Gregorio papa feliciter Eccle iam Dei, et Recaredo Christianissimo rege regnum Gothorum in Hispaniis nobiliter gubernante, sub imperatore Heraclio qui crucem dominicam, quam impius rex Cosdroes asportaverat, Hierusalem restituit, invalscente fere in toto orbe Arianorum vesapia, doctor Hispaniarum Isidorus, Hispalensis archipræsul, sidus clarissimum tenebris, fidelibus splenduit; qui Gothorum gentem in fide catholica confirmavit, et ab Hispaniis hæresim Arianorum et Acephalita-

1. Antiquiora Acta translationis in Isidorianis cap. 8 et 9 legi possunt. Hæc historia ex illis Actis composita est, multis additis aut ex traditione, aut ex aliis monumentis, quæ ad nos non pervenerunt. Auctorem hujus historiæ vix sæculo xiii antiquiorem credam: non enim majorem antiquitatem indicant hæc ejus verba in Prologo: *Ex quibus Legionensis civitas a priscis temporibus Hispaniensium dilecta regibus, quia erat regali fide nobilis et famosa, etc.*, et u, 19 ut mentio reliquiarum B. Thomæ Cantuarien-

sis, qui obiit anno 1170. Arev.

2. Vaticinium S. Isidori de Hispaniæ eversione eisdem verbis refertur in Vita num. 32, append. 2. Alia de Maurorum adventu in Hispaniam ex chronico Isidori Pacensis, aut aliis similibus petita sunt. Exstat erudita Josephi Perezii Benedictini dissertatio *De supremæ cladis Hispaniæ a Saracenis illata anno post ejus dissertationes ecclesiasticas append. 2.* Probare contendit cladem Hispanicam incurrisse in annum Christi 712. Arev.